

ANGELS IN AMERICA

AIDS ALS METAFOR

Het kantoor van Toneelgroep Amsterdam op een woensdag, eind januari vier uur 's middags. Ivo van Hove, directeur van Nederlands grootste toneelgezelschap waar hij ook als regisseur actief is, heeft net de repetities afgerond van het stuk *Angels in America*. Althans, voor vandaag. "We zijn ongeveer op eenderde," schat hij. De rollen zijn vergeven, de acteurs kennen hun teksten, het spelen is begonnen. "Het gaat een vrij sobere voorstelling worden," zegt Van Hove. "Maar ik kan er nog niet al te veel over vertellen, want het moet natuurlijk altijd een beetje een verrassing zijn." Desondanks valt er genoeg te bespreken over het stuk dat ruim vijftien jaar geleden zijn première beleefde en sindsdien aan een wereldwijde zegetocht is begonnen; op de planken en op de televisie.

De Amerikaanse film- en toneelauteur Tony Kushner schreef *Angels in America* in 1992. De

ANGELS IN AMERICA IS AL SINDS DE PREMIÈRE VIJFTIEN JAAR GELEDEN EEN HIT OP INTERNATIONALE TONEELPEDIA. OOK DE TV-SERIE ERVAN WAS EEN GROOT SUCCES. NU REGISSEERT IVO VAN HOVE DE TWEEDE NEDERLANDSE UITVOERING VAN DEZE 'HOMOFANTASIE OP NATIONALE THEMA'S'. "HET MOOIE VAN DIT STUK IS DAT HET STEEDS TIJDLOZER WORDT."

TEKST: ANGELA VAN DER ELST | BEELD: TACO VAN DER WERF

aids crisis in de jaren tachtig en de reactie van de toen regerende homofoob Reagan inspireerden hem tot het tweeluik waarin acht acteurs dertig rollen spelen. Een van de hoofdpersonen is Prior (gespeeld door Eelco Smits) die aids blijkt te hebben, waarna zijn vriend Louis (Fedja van Huêt) uit angst voor dood en verval bij hem vandaan vlucht. Even verderop in Manhattan loopt het huwelijk van mormonenecht paar Joe (Barry Atsma) en Harper (Hadewych Minis) op de klippen. De seksueel gefrustreerde Joe ontmoet Louis die hem een uitweg biedt voor zijn door het geloof verboden gevoelens. En dan is er nog de machtige, ultrarechtse advocaat Roy (Hans Kesting) die ook ten prooi valt aan het virus. Aan zijn ziekbed komen spoken uit het verleden wraak nemen. Voor Kushner zijn verbeelding en creativiteit onmisbare voorwaarden voor overleving, hoop en verandering. En dus wemelt het in zijn stuk – vooral in het tweede deel – van de hallucinaties, dromen en visioenen.

DROMEN, LEUGENS, KEUZES

Het is onmogelijk het verhaal van het oorspronkelijk zeven uur durende stuk na te vertellen. Omdat het behalve over een aantal simpel te noteren feitelikheden over zo ontzettend veel meer gaat: angst voor het leven, angst voor de dood, angst voor verandering. Over dromen, leugens, keuzes. Over trouw, maar aan wie en waarom? Over politiek, de wereld; kortom: het leven. Van Hove: "Aids was twintig jaar geleden een ongeneeslijke ziekte, maar is nu, in het westen althans, getemd. Daarmee is het in deze voorstelling een metafoor voor verval geworden, voor iets definitiefs waarmee mensen zich geconfronteerd zien. Alle mogelijke houdingen ten opzichte van de dood en de nabijheid, de realiteit ervan, worden erin zichtbaar en vooral voelbaar gemaakt. *Angels in America* zit vol gevoelens van tederheid, vol zoektochten naar moeizame veranderingsprocessen."

En dat spreekt aan, *Angels in America* is inmiddels

ACTEURS EN REGISSEUR WILLEN
SAMEN AAN DE VOORSTELLING.

in meer dan veertig landen opgevoerd. Kushner kreeg er de Pulitzerprijs voor het beste toneelstuk voor en bewerkte zijn tekst zelf tot het scenario voor een zesdelige televisieserie. De sterrencast – die bestond uit onder andere Al Pacino, Meryl Streep en Emma Thompson – werd bedolven onder Golden Globes en Emmy's.

In Nederland maakte het RO Theater in 1995 al een bewerking, die prompt de Gouden Gids Publieksprijs won (een nipte overwinning overigens op de afscheidsvoorstelling *Jubileumhotel* van de koning van het Theater van de Lach, John Lanting).

Kan Van Hove aan die prijzenregen nu alweer iets toevoegen? "Het is wel al dertien jaar geleden hè, die vorige opvoering. En het mooie is dat dit stuk naarmate de tijd verstrijkt eigenlijk almaar tijdlozer

gebruik van het politieke tijdperk destijds, ontstond er een vermenging van kamertheater en wereldtoneel en die trok me enorm aan."

OPAANDRINGEN VAN DE ACTEURS

De acteurs van Toneelgroep Amsterdam wisten dat Van Hove dit stuk in zijn hoofd had, en zij drongen er bij hem op aan het uit te voeren. Dat gebeurt nu onder de noemer Topstukken, waarvoor vier gezelschappen vier klassiekers spelen en daarmee op tournee langs de tien grootste theaters in Nederland gaan. Al dat talent bij elkaar moet dan een afspiegeling vormen van de rijkdom en veelzijdigheid van het hedendaagse Nederlandse toneel. "Nú moet je het echt doen," zeiden ze tegen me," aldus Van Hove, "je hebt de acteurs ervoor in huis en we hebben er veel zin in." Het is dan ook een echt acteursstuk, zegt Van Hove. "Zij staan vooraan; letterlijk en figuurlijk. Je kunt allerlei concepten bedenken, maar het gaat hier om de acteurs en hun teksten, daar zit alles in. Je kunt er eigenlijk niet ook nog eens van alles tussendoor spelen. En wat heel bijzonder is en knap, is dat elke rol een goede rol is."

Toneelschrijver Kushner is dan ook niet de minste. Van Hove sprak met hem over zijn stuk toen hij in New York werkte. "Kushner houdt van mijn voorstellingen, hij heeft ze daar allemaal gezien. Ik regisseer zelden hedendaagse stukken omdat ik weinig goed genoeg vind. Ik wil mijn leven in het theater doorbrengen op een manier die de moeite waard is, en put daarom vooral uit de klassiekers. Molière of Eugene O'Neill, en vorig jaar maakte ik Shakespeare's *Romeinse Tragedies*. Maar het is heel fijn om eens met een schrijver te kunnen praten, om te kunnen horen waar zijn werk volgens hem over gaat, wat voor hem belangrijk is. Kushner is zeer bevoegen, heftig geëngageerd, superintelligent. Dat inspireert mij enorm."

Van Hove vroeg Kushner waarom hij het tweede deel van *Angels in America* (*Perestroika*) eigenlijk geschreven had. Was in het eerste deel (*'t Millennium naakt*) niet alles al gezegd? "Voor hem waren de mensen in deel twee lelijk geworden, aangetast. Met zo'n opmerking kan ik echt iets. Ik voelde me tijdens die gesprekken een soort Klein Duimpje, almaar stukjes brood oppikend in het grote bos." Elk deel duurt oorspronkelijk zo'n drieënhalve uur.

"Wij maken iets kortere versies, ik denk van een uur of twee, tweeënhalve. Dat komt doordat er nauwelijks changemenen zijn en bijna geen rekwisieten, dan kun je sneller spelen." Het publiek kan de stukken op twee afzonderlijke avonden zien, of naar een marathon gaan. "We doen er natuurlijk alles aan om ervoor te zorgen dat mensen terug willen komen, dat ze nieuwsgierig zijn naar hoe het nu verder gaat." Kushner laat het eerste deel in elk geval eindigen met een heuse *cliffhanger*. "Het mooie ervan is dat de zaal ontspant, en de acteurs ook. Iedereen weet: dit was de eerste scène, er komt er nog een, en zelfs nog een vijfendertigste, een vijfenveertigste. Er zijn zo veel momenten dat de spelers weer opkomen. Je raakt echt verslingerd aan de personages. En natuurlijk; het is heel intensief. Maar ook fantastisch. Om een paar acteurs zich door al die scènes te zien *struggelen*. Echt een intense ervaring, met een jettigachtig gevoel aan het eind. Tenminste, als het je lukt, hè?"

HOMO'S BESTAAN NIET

De ondertitel van *Angels in America* is een *homo-fantasie op nationale thema's*. "Zo heet het omdat veel personages met homoseksualiteit te maken hebben, het loopt er als een rode draad doorheen. Ik vind het belangrijk om homoseksuelen op het toneel te laten zien. *Angels in America* is wat dat betreft een luxe, er zijn niet veel stukken waarin homo's zo'n grote rol spelen."

IVO VAN HOVE

Ivo van Hove is in 1958 geboren in het Vlaamse dorp Kwaadmechelen, dat nu Ham heet. Hij groeit op als apothekerszoon en zit vanaf zijn elfde op een jongensinternaat. Daar ontdekt hij tijdens het maken van jaarvoorstellingen het theater. Toch begint hij aan een rechtenstudie, maar die ruilt hij al snel in voor een studie film en toneel in Brussel. In 1981 maakt hij zijn debuut als toneelregisseur met producties van eigen hand. Daarna wordt hij artistiek leider van verschillende gezelschappen in België, en in 1990 directeur van Het Zuidelijk Toneel. Van 1997 tot 2004 is Van Hove festivalleider van het Holland Festival, sinds 2001 directeur van Toneelgroep Amsterdam. Zijn producties zijn gespeeld in onder andere Edinburgh, Venetië, Wenen, Parijs, Lissabon, Rome en Hannover. Behalve toneel heeft Van Hove opera's geësceneerd, en een televisiedrama, musical en dit jaar uit te komen film geregisseerd. Hij woont en werkt al vele jaren samen met vormgever Jan Versweyeld.

'AIDS WAS TWINTIG JAAR GELEDEN EEN ONGENEESLIJKE ZIEKTE, MAAR IS NU, IN HET WESTEN ALTHANS, GETEMD. DAARMEE IS HET IN DEZE VOORSTELLING EEN METAFOR VOOR VERVAL GEWORDEN'

wordt. Het komt steeds losser van de pure realiteit te staan en is daardoor nog krachtiger. Een belangrijk thema tegenwoordig behelst migratieprocessen. En ik wil het allemaal niet te zwaar maken – er zit ook veel humor in het stuk, het is niet alleen maar pijn en treurnis – maar die ontwikkelingen op wereldschaal zijn voor mij wel achterliggende gedachten bij het regisseren van het spelen van veranderingsprocessen in de persoonlijke levens van mensen."

Van Hove zag ooit één deel in Londen ("Ik weet niet meer welke van de twee") en was direct gefascineerd door de taal. "Die opvoering vond ik theatraal gezien totaal oninteressant, het was typisch Engels toneel: als er een bed staat is iets een slaapkamer, met een tafeltje maak je een keuken. Maar door het soort personages, de thematiek rond aids en het

**WAAR IK WEL VAN BEN GESCHROKKEN ZIJN DE REACTIES
OP HET EDUCATIEVE PROJECT DAT WE BIJ DIT STUK HEBBEN.
HET BLIJKT MOEILIJK TE ZIJN OM DAAR EEN THEMA ALS
HOMOSEKSUALITEIT IN TE KRIJGEN, DUS WE GEBRUIKEN
NOEMERS ALS AFSCHEID EN ROUW"**

Maar homoseksualiteit is niet zijn hoofdthema, haast Van Hove zich te zeggen. "Want er is nog zoveel meer. Waar ik wel van ben geschrokken zijn de reacties op het educatieve project dat we bij dit stuk hebben. Het blijkt moeilijk te zijn om daar een thema als homoseksualiteit in te krijgen, dus we gebruiken noemers als afscheid en rouw." Zoals vaker ontwikkelt Toneelgroep Amsterdam een programma waarin middelbare scholieren met thema's uit een voorstelling aan de slag gaan. Zelf scènes spelen bijvoorbeeld. "Maar daar is dit keer veel weerstand tegen; jongeren willen geen homo's spelen, of ontkennen zelfs dat die bestaan. Ik dacht dat de acceptatie daarvan verder was. In mijn wereld is dat ook zo, daar kun je er openlijk voor uitkomen en daardoor denken we dat we ver staan. Maar het is dus nog niet overal zo aanvaard." Van Hove heeft wel eens gezegd dat zijn voorstellingen functioneren als een gemaskeerde biografie

ze zeggen iets over hoe hij in het leven staat. Hoe is dat dan nu? "Dat kan ik pas achteraf duiden. Toneel maken is het voor mij als het bijhouden van een dagboek, daarin snap je dingen ook vaak beter als je ze later weer eens terugleest. Mijn stukken zijn mijn levensdagboek. Ik maak iets niet om er succes mee te hebben, het moet voor mij iets betekenen." Naast inhoudelijke zijn er voor Van Hove ook theatrale redenen waarom hij op een bepaald moment voor een bepaalde tekst kiest. "Ik wil op beide vlakken namelijk elke keer verder komen. *Angels in America* is voor mij een uitdaging, juist omdat er zo veel scènewisselingen zijn en het vooral acteursregie betreft. En ik probeer ermee wel iets te zeggen over de tijd waarin we leven, maar echt weten doe ik het natuurlijk niet. Toneel maken is als het kijken in een glazen bol."

Van Hove zegt dat *Angels in America* hem ergens doet denken aan *Scènes uit een huwelijk* van Ingmar

Bergman. "Hoewel dat een totaal ander stuk is. Daarin voel je de tijd van de psychotherapie, van het eindeloos overal over praten. Maar daar gaat het inmiddels ook aan voorbij. Het heeft universele kwaliteiten en een soort simpelheid: het vertelt vooral wat mensen willen, denken en voelen. En zo wil ik *Angels in America* ook graag ensceneren. Het gaat over mensen, mensen die homo zijn, of joods. Homo én joods. Mensen die veranderen, omdat ze nu eenmaal mensen zijn. Het gaat over hoop en wanhoop, angst voor de dood. Iedereen kent of herkent dat, dat zie ik nu ook tijdens de repetities. Afscheid is onvermijdelijk. En hoe ga je daarmee om, hoe pas je je aan, hoe houd je hoop op verandering? Hoe voorkom je dat je er aan ten onder gaat, hoe verrijst je elke keer weer uit de as? Dat is voor mij het belangrijkste: het menselijk vermogen om te willen blijven overleven. *Angels in America* is een ode aan het leven. Ondanks alles." ■

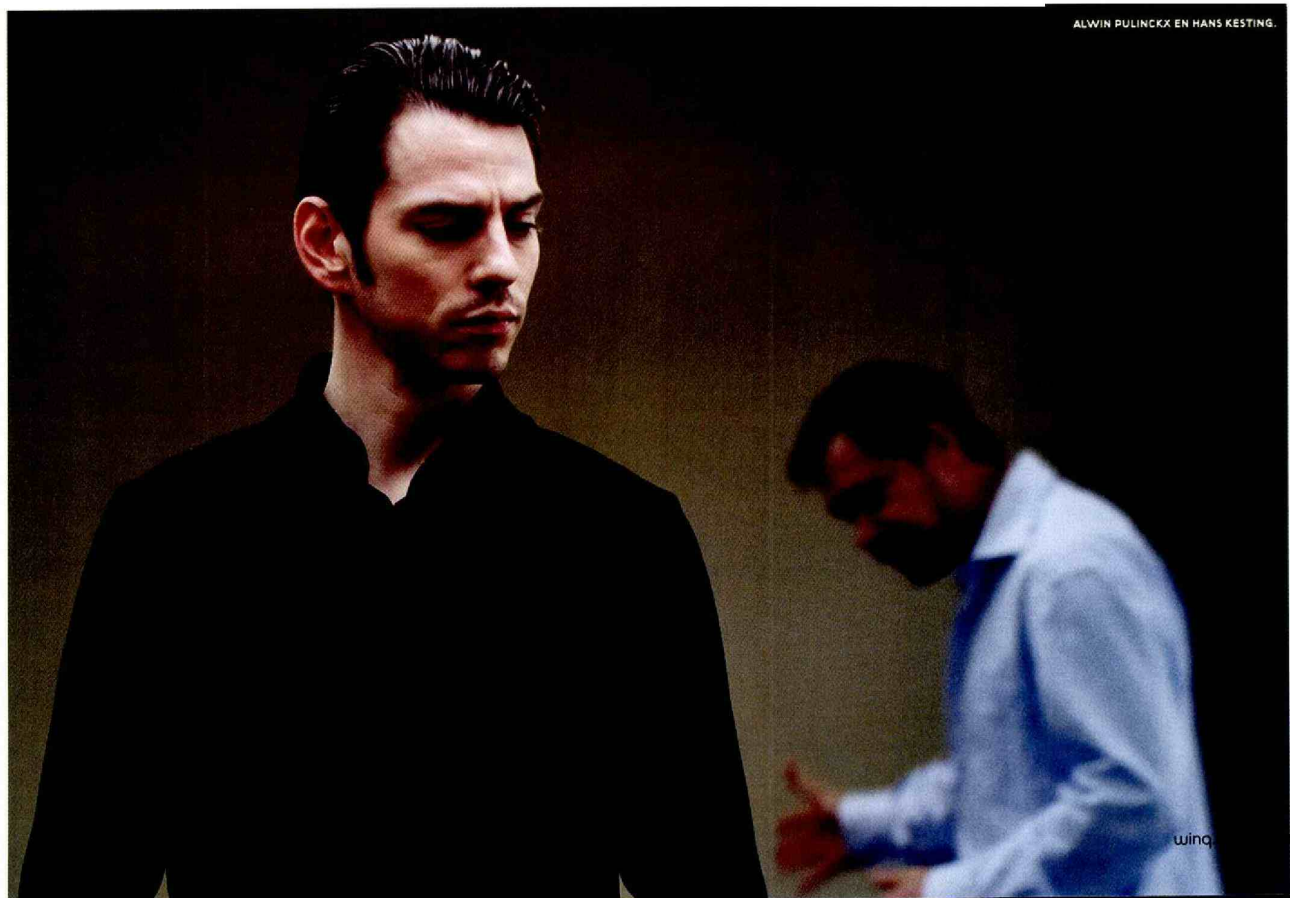
ANGELS IN AMERICA. TE ZIEN VAN 1 MAART T/M 31 MEI 2008.

WWW.TONEELGROEPAMSTERDAM.NL

MAAK KANS OP TWEE KAARTEN OP 26 EN 27 MAART

(DEEL 1 & 2) IN DE STADSSCHOUWBURG AMSTERDAM.

GA NAAR WINQ.COM EN KLIK OP MAIL & WIN.

ALWIN PULINCKX EN HANS KESTING.

winq

REGISSEUR IVO VAN HOVE BEREIDT, BLADEREND
DOOR HET SCRIPT, EEN REPETITIE VOOR.

